

Aizsargājiet aizstāvjus

Nepieciešams izbeigt represijas pret
civēktiesību aizstāvjiem, kas palīdz bēgļiem,
patvēruma meklētājiem un migrantiem Eiropā



leteikuma kopsavilkums



COMMISSIONER
FOR HUMAN RIGHTS

COMMISSAIRE AUX
DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Ievads

Eiropas Padomes dalībvalstis apņēmas aizsargāt pilsonisko sabiedrību, tajā skaitā cilvēktiesību aizstāvjus, kurus var plaši definēt kā individuus, grupas un apvienības, kas veicina cilvēktiesību aizsardzību vai palīdz novērst cilvēktiesību pārkāpumus.¹ Deklarācija par Eiropas Padomes rīcību cilvēktiesību aizstāvju aizsardzībai un to darbības veicināšanai īpaši aicina dalībvalstis:

“radīt cilvēktiesību aizstāvju darbam labvēlīgu vidi, kas ļautu indivīdiem, grupām un apvienībām brīvi, uz tiesiska pamata, ievērojot starptautiskos standartus, veikt darbības, lai veicinātu un tiektos aizsargāt cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkādiem ierobežojumiem, izņemot Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktos.”²

Deklarācija arī aicina Eiropas Padomes dalībvalstis veikt efektīvus pasākumus, lai aizsargātu, veicinātu un respektētu cilvēktiesību aizstāvjus un nodrošinātu cieņu pret viņu darbību visumā, novērstu uzbrukumus vai uzmākšanos cilvēktiesību aizstāvjiem, nodrošinātu efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, garantētu viņu biedrošanās brīvības, miermīlīgas pulcēšanās un vārda brīvības aizsardzību, kā arī nodrošinātu efektīvu piekļuvi aizsardzības mehānismiem.³

Neskatoties uz to, cilvēktiesību aizstāvji daudzās Eiropas Padomes dalībvalstīs saskaras ar ievērojamām problēmām. Viena no tendencēm, kas rada īpašu satraukumu šajā ziņā, ir cilvēku un grupu, kas palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, tajā skaitā tiem, kuru situācija nav likumīga, arvien biežāk notiekošā aizskaršana, iebiedēšana un kriminalizēšana. Šī tendence skaidri izriet no darba, kuru Eiropas Padomes cilvēktiesību komisāre savu sešus gadus ilgo pilnvaru laikā ir veikusi attiecībā uz dalībvalstu patvēruma un migrācijas politikas cilvēktiesību aspektiem. Šim jautājumam ir pievērsta uzmanība, piemēram, komisāres apaļā galda sarunās par cilvēktiesību aizstāvju stāvokli krīzes apstākļos.⁴ Tas izskatīts arī viņas tematiskajā darbā, tajā skaitā par bēgļu, patvēruma meklētāju un

migrantu tiesību un dzīves aizsardzību Vidusjūrā un par atpakaļraidīšanas novēršanu pie Eiropas robežām.⁵ Viņa vairākkārt ir publiski brīdinājusi par uzbrukumiem nevalstiskajām un citām organizācijām, kas palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem,⁶ tajā skaitā saistībā ar īpašām situācijām dalībvalstīs. Šo jautājumu viņa ir iekļāvusi dienas kārtībā valsts vizītēs Ungārijā, Maltā, Lielbritānijā un Itālijā, kā arī ārkārtas vizītē uz Polijas un Baltkrievijas robežas.⁷ Viņa ir iesaistījusies arī rakstiskā dialogā ar dalībvalstīm par cilvēktiesību aizstāvju darba ierobežojumiem, tajā skaitā rakstot vēstules Kiprai, Vācijai, Grieķijai, Itālijai, Latvijai un Maltai,⁸ un vienlaikus arī nākusi klajā ar vairākiem publiskiem paziņojumiem šajā jautājumā, piemēram, saistībā ar Ungāriju, Grieķiju, Lietuvu un Poliju.⁹ Visbeidzot, komisāre ir izvirzījusi jautājumus, ar kuriem cilvēktiesību aizstāvji saskaras ar migrāciju saistītās lietās Eiropas Cilvēktiesību tiesā, izmantojot trešo personu, t. i., Horvātijas, Itālijas un Polijas, iestāšanos lietā.¹⁰

Fakts, ka komisāre vairākas reizes bijusi spiesta iejaukties, parāda, cik lielā mērā ir savairojušies ierobežojumi to cilvēktiesību aizstāvju darbam, kuri palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem. Par to liecina arī citu Eiropas Padomes, Eiropas Savienības (ES), Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) un citu starptautisko organizāciju, pilsoniskās sabiedrības dalībnieku un akademiķu paustās bažas, dokumentējot daudzus gadījumus, kad dalībvalstis ierobežo darbības bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu tiesību aizsardzībai visā Eiropā.¹¹

Šī dokumenta mērķis ir pievērst Eiropas Padomes dalībvalstu uzmanību tam, ka nepieciešams rīkoties, lai mainītu kaitīgo tendenci represēt cilvēktiesību aizstāvjus, kas palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem. Tā mērķis nav apspriest situāciju konkrētās valstīs vai atsevišķus cilvēktiesību aizstāvju gadījumus, kurus komisāre jau izskatījusi. Tas drīzāk sniedz visaptverošu pārskatu par galvenajām norisēm un politiku, kas veicina šīs represijas visā Eiropā, un piedāvā ieteikumus to novēršanai. Šī dokumenta pamatā ir iepriekš minētā komisāres iesaistīšanās un biežās tikšanās ar cilvēktiesību aizstāvjiem dalībvalstu apmeklējumu laikā un citkārt, tajā skaitā apaļā galda pasākumos. Lai šīs atziņas būtu plašākas, dokumenta sagatavošanas procesā tika organizētas tiešsaistes konsultācijas ar cilvēktiesību aizstāvjiem un citiem pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem.¹² Lai gan dokumentā galvenā uzmanība pievērsta cilvēktiesību aizstāvjiem, daudzi no turpmāk minētajiem jautājumiem ietekmē arī citus, kuri, iespējams, neietilpst šajā kategorijā, bet saskaras ar bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, pildot darba pienākumus vai nejausi, un kuru cilvēktiesības var ietekmēt arī represīvi pasākumi.

Secinājumi un priekšlikumi

Dažādiem cilvēktiesību aizstāvjiem ir izšķiroša nozīme atsevišķu bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu cilvēktiesību ievērošanā un humānas un efektīvas patvēruma un migrācijas politikas uzturēšanā Eiropā. Tā vietā, lai uzskatītu viņus par pretiniekiem, kas dažādi jāierobežo, Eiropas Padomes dalībvalstīm būtu jāatzīst un atzinīgi jāvērtē šo cilvēktiesību aizstāvju kā galveno partneru darbs un jāatzīst, ka darbs, kuru viņi veic, ir ļoti nozīmīgs. Pat tad, ja cilvēktiesību aizstāvji apstrīd valsts iestāžu darbības, ir jāatzīst, ka tā ir daļa no atvērtas, demokrātiskas sabiedrības, kuras pamatā ir tiesiskums.

Tādēļ cilvēktiesību komisāre mudina Eiropas Padomes dalībvalstis veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai mainītu šo tendenci un nodrošinātu attiecībā uz cilvēktiesību aizstāvju aizsardzību vērsto saistību ievērošanu visās jomās, tajā skaitā patvēruma un migrācijas politikā. Tāpēc viņa aicina dalībvalstis veikt tālāk norādītos pasākumus.

- **Pārskatīt vispārējo patvēruma un migrācijas politiku, kas veicina nelabvēlīgu vidi cilvēktiesību aizstāvjiem**, jo īpaši politiku, kuras mērķis ir novērst drošu ieceļošanu un piekļuvi patvērumam, izmantojot krimināltiesisku (nevis administratīvu) pieeju nelikumīgai migrācijai, un kuras galveno pieeju nosaka drošības apsvērumi un militarizācija.
- **Reformēt tiesību aktus, politiku un praksi, kas var kavēt vai traucēt to cilvēktiesību aizstāvju darbību**, kuri palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, un nodrošināt to atbilstību Eiropas Padomes, ANO un citu starptautisko struktūru noteiktajām prasībām un norādījumiem. Šajā ziņā tām jo īpaši jāņem vērā un jānodrošina atbilstība:
 - Eiropas Padomes [Deklarācijai](#) par rīcību cilvēktiesību aizstāvju aizsardzībai un to darbības veicināšanai un [ANO Deklarācijai par cilvēktiesību aizstāvjiem](#);
 - Ministru komitejas leteikumiem [CM/Rec\(2018\)11](#) par nepieciešamību stiprināt pilsoniskās sabiedrības telpas aizsardzību un veicināšanu Eiropā un [R\(2000\)21](#) par advokāta profesijas praktizēšanas brīvību;
 - Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai;

- attiecīgajām Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijām;¹³
 - EDSO Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja (ODIHR) un Eiropas Padomes komisijas "Demokrātija caur tiesībām" (Venēcijas komisija) *Pamatnostādnēm par biedrošanās brīvību*;
 - Eiropas Padomes SNVO konferences NVO tiesību ekspertu padomes *Pamatnostādnēm NVO darba aizsardzībai bēgļu un citu migrantu atbalstam*;
 - Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (ECRI) *Vispārējās politikas ieteikumam Nr. 16* attiecībā uz drošības sistēmas izveidi starp pakalpojumu sniedzējiem un imigrācijas noteikumu izpildi;
 - un citiem attiecīgiem instrumentiem un norādījumiem cilvēktiesību aizstāvju aizsardzībai, tajā skaitā ODIHR *Pamatnostādnēm par cilvēktiesību aizstāvju aizsardzību*.
- Valdībai un ievēlētajiem pārstāvjiem vajadzētu **atturēties no noniecinošas, musinošas vai nosodošas retorikas** par to cilvēktiesību aizstāvju lomu, kuri palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, un publiski paziņot, ka valdības politikas apstrīdēšana, tajā skaitā aizstāvēšanās, publiska aģitācija un tiesāšanās, atklātā un demokrātiskā sabiedrībā ir pilnīgi likumīga darbība.
 - **Publiski atzīt cilvēktiesību aizstāvju nenovērtējamo ieguldījumu** demokrātiskā sabiedrībā kopumā un jo īpaši saistībā ar efektīvas un cilvēktiesībām atbilstošas patvēruma un migrācijas politikas nodrošināšanu, kā arī veicināt viņu kā konstruktīvu partneru, nevis pretinieku uztveri, pat ja viņi kritizē valdības politiku.
 - Nodrošināt visām attiecīgajām iestādēm, tajā skaitā tiesībsardzības iestādēm un tiesu iestādēm, atbilstīgas **mācības un izpratnes veidošanu** par standartiem attiecībā uz cilvēktiesību aizstāvjiem un dažādajām darbībām, kas veido cilvēktiesību aizsardzību.
 - Izveidot **efektīvus drošības pasākumus**, kas cilvēktiesību aizstāvjiem ļautu sadarboties ar tiesībsardzības un prokuratūras iestādēm situācijās, kas saistītas ar vardarbību vai draudiem.
 - Nodrošināt visu vardarbības vai draudu gadījumu pret cilvēktiesību aizstāvju fizisko neaizskaramību **tūlītēju un efektīvu izmeklēšanu** un atbilstošu sankciju piemērošanu vardarbības veicējiem, lai novērstu atkārtotu vardarbību un atturētu citus no līdzīgām darbībām. Iestādēm būtu arī publiski jānosoda visi šādi incidenti, lai būtu skaidrs, ka tie ir nepieņemami.

- Pastiprināt **pasākumus pret bezsaistes un tiešsaistes naida runu** gan pret bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, gan pret cilvēktiesību aizstāvjiem un citiem, kas viņiem palīdz, saskaņā ar Eiropas Padomes standartiem par naida runas apkarošanu, jo īpaši Ministru komitejas leteikumu [CM/Rec\(2022\)16](#), Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru un ECRI [Vispārējās politikas ieteikumu Nr. 15](#).
- Nodrošināt, ka **tiesību akti par nelegālu cilvēku pārvadāšanu vai nelikumīgas ieceļošanas, tranzīta vai uzturēšanās atvieglošanu nepārprotami neļauj saukt pie kriminālatbildības tos cilvēktiesību aizstāvjus, kuri palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem**, tajā skaitā nodrošinot, ka “finansiāla vai materiāla” labuma gūšanas kritērijs ir galvenais nozieguma noteikšanai. Šādiem tiesību aktiem būtu jānosaka arī pietiekami plaši “humāni” izņēmumi, kas nepārprotami aptver ne tikai meklēšanu un glābšanu, un pašas nepieciešamākās palīdzības sniegšanu cilvēkiem, bet visas darbības, kuru mērķis ir bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu cilvēktiesību veicināšana, aizsardzība vai īstenošana.
- Nepieciešams reformēt **citus krimināltiesiskos un administratīvos tiesību aktus un prasības**, kas var traucēt to cilvēktiesību aizstāvju likumīgajām darbībām, kuri palīdz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, lai nodrošinātu skaidru aizsardzības pasākumu ieviešanu, kas novērstu viņu darbību kriminalizēšanu un likumu vai prasību ļaunprātīgu izmantošanu cilvēktiesību aizstāvju iebiedēšanai vai vajāšanai.
- Ja ir ticami apgalvojumi par cilvēktiesību aizstāvju noziedzīgiem vai administratīviem nodarījumiem, nepieciešams nodrošināt **taisnīgu, pārredzamu, ātru procesu, uzklusot abas puses**, kas efektīvi ļauj cilvēktiesību aizstāvjiem apstrīdēt attiecīgos pierādījumus un tiem piekļūt, un nodrošināt, ka šāds process netiek nevajadzīgi pagarināts.
- Nepieciešams izveidot darba praksi, kas **atzīst cilvēktiesību aizstāvjus par partneriem** un pieļauj konstruktīvu sadarbību. Nepieciešams arī nodrošināt konsultācijas ar cilvēktiesību aizstāvjiem par likumdošanas un politikas attīstību saistībā ar bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu cilvēktiesībām un izveidot pārredzamus dialoga un konsultāciju mehānismus, kas ir pieejami visiem cilvēktiesību aizstāvjiem.
- Nodrošināt, ka cilvēktiesību aizstāvji nesaskaras ar **pārmērīgiem ierobežojumiem, piekļūstot** vietām, kur viņi var kontaktēties un palīdzēt bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem, un nodrošināt efektīvu piekļuvi informācijai, tajā skaitā saistībā ar cilvēktiesību uzraudzību, juridisko pārstāvību un plašsaziņas līdzekļu informēšanu.
- Nepieciešams beigt izmantot **uzraudzības pasākumus**, lai iebiedētu cilvēktiesību aizstāvjus un traucētu viņu darbam. Ja uzraudzībai ir likumīgi iemesli, nepieciešams nodrošināt ECT pārredzamību (tajā skaitā piekļuvi pierādījumiem, paziņošanu un efektīvus tiesiskās

aizsardzības līdzekļus) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras pilnīgu ievērošanu.

- Nepieciešams nodrošināt taisnīgu, nediskriminējošu un pietiekamu **piekļuvi publiskajam finansējumam** darbībām, kas saistītas ar bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu cilvēktiesību veicināšanu, īstenošanu un aizsardzību, kam nevajadzētu ietvert skaidrus vai netiešus nosacījumus, saskaņā ar kuriem personām vai organizācijām, kas saņem publisko finansējumu, būtu jāatturas runāt par cilvēktiesību jautājumiem.

Beigu vēres

1. Citu starpā skat. 1999. gada [Deklarāciju par cilvēktiesību aizstāvjiem](#); Eiropas Padomes Ministru komitejas leteikumus [CM/Rec\(2007\)14](#) par nevalstisko organizāciju tiesisko statusu Eiropā; Eiropas Padomes 2008. gada [Deklarāciju](#) par rīcību cilvēktiesību aizstāvju aizsardzībai un to darbības veicināšanai (2008); leteikumus [CM/Rec\(2018\)11](#) par nepieciešamību stiprināt pilsoniskās sabiedrības telpas aizsardzību un veicināšanu Eiropā.
2. Eiropas Padomes Deklarācija, skatīt iepriekš, 2. panta i) punkts.
3. Turpat, 2. pants.
4. Cilvēktiesību komisāre, [Cilvēktiesību aizstāvji Eiropas Padomes areālā krīzes apstākļos](#), apaļais galds ar cilvēktiesību aizstāvjiem Dublinā 2022. gada 24.–25. oktobrī, CommHR(2023)2, 2023. gada 23. marts.
5. Cilvēktiesību komisāre, [Izglābtas dzīvības. Aizsargātas tiesības. Bēgļu un migrantu aizsardzības atšķirību novērtšana Vidusjūrā](#), leteikums, 2019. gada jūnijs, 3. nodaļa; [Trauksmes signāls cilvēktiesībām: pieaugošās atšķirības migrantu aizsardzībā Vidusjūrā](#), paveiktā darba pārbaudes ziņojums par 2019. gada leteikumu, 2021. gada marts, 3. nodaļa; [Pārsniegtās robežas: steidzami pasākumi četrās jomās cilvēktiesību pārkāpumu izbeigšanai pie Eiropas robežām](#), leteikums, 2022. gada aprīlis, 3. nodaļa.
6. It īpaši skat. – Cilvēktiesību komisāre, [Komisāre aicina dalībvalstis sadarboties ar NVO, kas palīdz migrantiem](#), 2018. gada 19. jūnijs.
7. Cilvēktiesību komisāre, [Ziņojums](#) pēc vizītes Ungārijā no 2019. gada 4. līdz 8. februārim, CommDH(2019)13, 2019. gada 21. maijs, 2. nodaļa; [Ziņojums](#) pēc vizītes Maltā no 2021. gada 11. līdz 16. oktobrim, CommDH(2022)1, 2022. gada 15. februāris, 2. nodaļa; [Ziņojums](#) pēc vizītes Apvienotajā Karalistē no 27. jūnija līdz 1. jūlijam 2022, CommDH(2022)27, 2022. gada 18. novembris, 1.1. daļa; [Ziņojums](#) pēc vizītes Itālijā no 2023. gada 19. līdz 23. jūnijam, CommHR(2023)37, 2023. gada 21. novembris, 1.2. daļa; [Paziņojums](#) pēc ārkārtas vizītes Polijā, 2021. gada 19. novembris.
8. Cilvēktiesību komisāre, [Vēstule](#) Kipras iekšlietu ministram, 2021. gada 10. marts (publicēta 2021. gada 18. martā); [Vēstule](#) Vācijas Federatīvās Republikas parlamenta iekšlietu un kopienas komitejas priekšsēdētājam, 2019. gada 16. maijs (publicēta 2019. gada 23. maijā); [Vēstule](#) Grieķijas pilsoņu aizsardzības, migrācijas un kuģniecības un salu politikas ministriem, 2021. gada 3. maijs (publicēta 2021. gada 12. maijā); [Vēstule](#) Itālijas iekšlietu ministram, 2023. gada 26. janvāris (publicēta 2023. gada 2. februārī); [Vēstule](#) Latvijas iekšlietu ministram, 2022. gada 29. jūlijs (publicēta 2022. gada 9. augustā); [Vēstule](#) Latvijas iekšlietu ministram, 2023. gada 27. janvārī (publicēta 2023. gada 6. februārī); [Vēstule](#) Maltas premjerministram, 2020. gada 5. maijs (publicēta 2020. gada 11. maijā).
9. Cilvēktiesību komisāre, [Ungārija: Komisāre pauž bažas par plānotajiem papildu šķēršļiem to NVO darbā, kuras palīdz migrantiem](#), 2018. gada 1. jūnijs; Grieķijas iestādēm

- jāmaina tendence, kas grauj cilvēktiesību aizstāvju un žurnālistu darbu, 2023. gada 12. janvāris; Lietuva: parlamentārajās debatēs par migrāciju un patvērumu centrā jābūt cilvēktiesībām, 2023. gada 24. aprīlis; Jaunie tiesību akti saglabā ierobežojumus un šķēršļus cilvēktiesību aizsardzībai uz Polijas austrumu robežas, 2021. gada 1. decembris.
10. Cilvēktiesību komisāre, **Trešo pušu iesaistīšanās** Eiropas Cilvēktiesību tiesā lietās *S.B. pret Horvātiju, A.A. pret Horvātiju un A.B. pret Horvātiju* (Nr. 18810/19, 18865/19 un 23495/19), CommDH(2020)33, 2020. gada 22. decembris, 25. punkts. **Trešo pušu iesaistīšanās** lietā *S.S. un citi pret Itāliju* (Nr. 21660/18), CommDH(2019)29, 2019. gada 15. novembris, 14.–15. punkts; **Trešo pušu iesaistīšanās** Eiropas Cilvēktiesību tiesā lietā *R.A. un citi pret Poliju* (Nr. 42120/21), CommDH(2022)3, 2022. gada 27. janvāris, I. sadaļa.
 11. Citu starpā skat. Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas (EPPA) **Rezolūciju 2356 (2020)** par to NVO tiesībām un pienākumiem, kuras palīdz bēgļiem un migrantiem Eiropā, 2020. gada 4. decembris, un tai pievienoto **ziņojumu** (doc. 15161); Eiropas Padomes SNVO konferences NVO tiesību ekspertu padome, **Krimināltiesību izmantošana to NVO, kas atbalsta bēgļus un citus migrantus, darba ierobežošanai Eiropas Padomes dalībvalstīs**, tematiskais pētījums, CONF/EXP(2019)1, 2019. gada decembris; ANO īpaša ziņotāja migrantu cilvēktiesību jautājumos (UNSR par migrantiem) ziņojums, **Migrantu un to aizstāvju tiesības uz biedrošanās brīvību**, prezentēts Cilvēktiesību padomes 44. sesijā, no 2020. gada 15. jūnija līdz 3. jūlijam, A/HRC/44/42, 2020. gada 13. maijs; ANO īpaša ziņotāja ziņojums par cilvēktiesību aizstāvju stāvokli (UNSR par HRD), **Nenovērsīsimies: pie bēgļu, migrantu un patvēruma meklētāju tiesībām strādājošie cilvēktiesību aizstāvji**, prezentēts Ģenerālās asamblejas 77. sesijā, A/77/178, 2022. gada 18. jūlijs; Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, **Apsvērumi par pamattiesībām: NVO kuģi iesaistās meklēšanā un glābšanā Vidusjūrā un kriminālizmeklēšanā**, 2018. gada 1. oktobris, un turpmākie atjauninājumi, kuras aģentūra regulāri publicēja; L. Vosliūtē & C. Conte, **Sankcijas pret NVO un brīvprātīgajiem, kas palīdz bēgļiem un citiem migrantiem**, galīgais sintētiskais ziņojums, Pētniecības sociālā platforma migrācijas un patvēruma jomā (ReSOMA), 2019. gada jūnijs; Amnesty International, **Sods par līdzjūtību: solidaritāte uz apsūdzēto sola Eiropas cietoksnī**, 2020. gads; Starptautiskā juristu komisija (ICJ), **Kriminālatbildības noteikšana par humāno un citu atbalstu un palīdzību migrantiem un viņu cilvēktiesību aizsardzību ES**, informatīvais apskats, 2022. gada 22. aprīlis; OMCT/FIDH Cilvēktiesību aizstāvju aizsardzības observatorija, **Eiropa: Atklāti uzbrukumi solidaritātei – pētījums par solidaritātes kriminalizācijas modeļiem, uzklusot migrantu tiesību aizstāvjus**, 2021. gada novembris; Platforma migrantu bez dokumentiem starptautiskajai sadarbībai (PICUM), **Par solidaritāti ar migrantiem ES 2022. gadā kriminalizēti vairāk nekā 100 cilvēki**, paziņojums 2023. gadā.
 12. Komisāre par vērtīgo ieguldījumu vēlas pateikties visiem šo diskusiju dalībniekiem, kuri paliks anonīmi.
 13. Tajā skaitā **Rezolūcijai 2226 (2018)** par ierobežojumiem NVO darbībai Eiropas Padomes dalībvalstīs un **Rezolūcijai 2225 (2018)** par cilvēktiesību aizstāvju aizsardzību Eiropas Padomes dalībvalstīs.